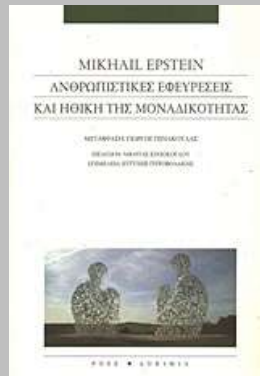

Η Ελλάδα είναι μία από τις μεγαλύτερες εφευρέσεις της ανθρωπότητας

Συνέντευξη του Ρωσοεβραίου στοχαστή Μιχαήλ Επστάιν (Michael Epstein)

Η κοινή αντίληψη είναι ότι τεχνολογία και ανθρωπιστικές σπουδές είναι διαφορετικοί κόσμοι. Εσείς, αντιθέτως, ισχυρίζεστε ότι «η σύγχρονη τεχνολογία είναι η πληρέστερη ενσάρκωση της ρομαντικής κοσμοαντίληψης». Πώς το εννοείτε;

«Η αντίληψη ότι η τεχνολογία είναι κομμάτια άψυχο μέταλλο είναι ξεπερασμένη, όπως είναι παρωχημένη και η άποψη ότι οι ανθρωπιστικές επιστήμες κατοικούν σε έναν γυάλινο πύργο μακριά από τον σύγχρονο κόσμο. Αντιθέτως, η τεχνολογία φέρνει τους ανθρώπους κοντά και συντελεί στην πραγμάτωση της δημιουργικότητάς τους. Για παράδειγμα, χωρίς το Διαδίκτυο δεν θα μπορούσαμε να μοιραστούμε τις ιδέες και τα συναισθήματά μας με τόσους ομοϊδεάτες σε όλον τον κόσμο. Ο Στιβ Τζομπς όρισε την Apple ως το "πάντρεμα της τεχνολογίας με τις ελευθέριες τέχνες, με τις ανθρωπιστικές σπουδές" και ο Μαρκ Ζούκερμπεργκ έχει δηλώσει ότι το Facebook βασίζεται "εξίσου στην ψυχολογία και στην κοινωνιολογία όσο στην τεχνολογία". Ένα από τα πρώτα πρότζεκτ που ανέλαβα, όταν πήγα στις ΗΠΑ, ήταν η ανάπτυξη του Intelnet (Intellectual Network, Διανοητικό Δίκτυο), μιας εικονικής κοινότητας με σκοπό την καλλιέργεια του διαλόγου και την προώθηση των διεπιστημονικών ιδεών στις ανθρωπιστικές σπουδές, που έλαβε το Βραβείο Κοινωνικής Καινοτομίας το 1995 από το Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών του Λονδίνου. Το Διαδίκτυο είναι σαν το ανθρώπινο μυαλό, οι άπειροι σύνδεσμοί του σαν τους ανθρώπινους συνειρμούς και το Intelnet, που αναπτύσσεται μέσω του Διαδικτύου, αποτελεί συνειδητή έκφραση της ιδέας του Διαδικτύου.

Υποστηρίξτε ότι οι ανθρωπιστικές σπουδές έχουν μέλλον, αρκεί να ξεφύγουν από μια αυτιστική επιστημοσύνη, και κάνετε λόγο για «μετασχηματιστικές ανθρωπιστικές σπουδές». Τι σημαίνει ο όρος;

«Κάθε σημαντικός κλάδος γνώσης έχει τις πρακτικές επεκτάσεις του. Οι φυσικές επιστήμες έχουν την τεχνολογία που μετασχηματίζει τη φύση βάσει νόμων που μελετούν οι φυσικοί, οι βιολόγοι κ.λπ. Οι κοινωνικές επιστήμες έχουν την πολιτική που μετασχηματίζει την κοινωνία, την οικονομική και ιστορική πραγματικότητα και τους θεσμούς. Ο τρίτος κλάδος γνώσης, οι ανθρωπιστικές επιστήμες, περιλαμβάνει τις πιο δημιουργικές πλευρές του πολιτισμού: τη φιλοσοφία, την τέχνη, τη λογοτεχνία, τη γλώσσα, τη θρησκεία... Ωστόσο, δεν υπάρχει ένα πρακτικό παρακλάδι των ανθρωπιστικών επιστημών που να μετασχηματίζει κατ' ανάλογο τρόπο τον πολιτισμό. Θα μπορούσε να επινοεί νέες γλώσσες και νέα αλφάβητα, να δημιουργεί παιχνίδια και να κατασκευάζει εικονικούς κόσμους βασισμένους σε φιλοσοφικά συστήματα ή να ανοίγει εντελώς νέους δρόμους στις τέχνες και στη λογοτεχνία. Πρακτικά αντικείμενα, όπως η μετασχηματιστική φιλοσοφία, η μετασχηματιστική γλωσσολογία, η μετασχηματιστική αισθητική, θα έπρεπε να διδάσκονται στα πανεπιστήμια, σε προγράμματα πρακτικών ανθρωπιστικών επιστημών».

Κάνετε επίσης λόγο για «ανθρωπιστικές εφευρέσεις». Τι είδους εφευρέσεις θα μπορούσαμε να έχουμε στις ανθρωπιστικές επιστήμες, για παράδειγμα στις ελληνικές σπουδές;

«Οι ελληνιστές διαρκώς επινοούν, εφευρίσκουν και επανεφευρίσκουν την Ελλάδα. Ο Βίνκελμαν επινόησε τη δική του αισθητικά υψηλή νεοκλασική Ελλάδα τον 18^ο αιώνα. Ήταν ένας πρωτοπόρος ελληνιστής που πρώτος διέκρινε την ελληνική από την ελληνορωμαϊκή και τη ρωμαϊκή τέχνη. Ο Νίτσε επινόησε μια διαφορετική "απολλώνια" και "διονυσιακή" Ελλάδα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και ο ρώσος φιλόσοφος Αλεξέι Λόσεφ στον 20^ο αιώνα επινόησε μια άλλη Ελλάδα, σύνθεση των πλατωνικών, φαινομενολογικών και μαρξιστικών ιδεών του. Είναι ένα μικρό παράδειγμα των ανθρωπιστικών εφευρέσεων που σχετίζονται με την Ελλάδα, η οποία δεν είναι απλώς μια χώρα ή ένας λαός, αλλά μία από τις μεγαλύτερες εφευρέσεις της ανθρωπότητας».

Ο ρωσικός φορμαλισμός στις αρχές του 20^{ου} αιώνα άσκησε γόνιμη επίδραση στις ανθρωπιστικές σπουδές στη Δύση, όπως ο θεωρητικός Μιχαήλ Μπαχτίν στη δεκαετία του 1960. Ωστόσο, στα χρόνια της ΕΣΣΔ, ρωσική και δυτική σκέψη φαίνεται πως δεν είχαν σημεία επαφής. Πόσο έχουν αλλάξει τα πράγματα;

«Τα πράγματα έχουν αλλάξει, διότι δεν υπάρχει πλέον το ιδεολογικό σιδηρούν παραπέτασμα και οι ιδέες ταξιδεύουν ελεύθερα. Είναι αλήθεια ότι προς το παρόν η Ρωσία περισσότερο εισάγει δυτικές ιδέες παρά εξάγει τη δική της σκέψη, εν μέρει διότι η παράδοση της πρωτότυπης φιλοσοφικής σκέψης διακόπηκε στο κομμουνιστικό κράτος. Ωστόσο, εκτός από τον Μπαχτίν έγιναν γνωστοί στη Δύση και άλλοι ρώσοι ανθρωπιστές, όπως ο ψυχολόγος Λέο Βιγκότσκι, ο σημειωτικός Γιούρι Λότμαν, οι φιλόλογοι Σεργκέι Αβέριντσεφ και Μιχαήλ Γκασπάροφ, οι φιλόσοφοι Αλεξέι Λόσεφ, Εβαλντ Ιλιένκοφ και Μεράμπ Μαμαρντασβίλι. Ετοιμάζω μια δίτομη ιστορία της ρωσικής φιλοσοφίας στα χρόνια της ύστερης σοβιετικής περιόδου (1953-1991), η οποία ελπίζω ότι θα κάνει γνωστούς στη Δύση ορισμένους λαμπρούς φιλοσόφους που, δυστυχώς, όσο ζούσαν ήταν άγνωστοι ακόμη και στην ίδια τους τη χώρα».

Τι είδους εφευρέσεις πρέπει να επινοήσουν οι ανθρωπιστικές σπουδές για να γεφυρώσουν τις πολιτισμικές (ιδεολογικές, θρησκευτικές κ.ά.) διαφορές που χωρίζουν την ανθρωπότητα;

«Οι θεωρίες της πολυπολιτισμικότητας και ο μεταμοντερνισμός προσέφεραν πολλά στην ανάδειξη της πολιτισμικής πολυμορφίας. Η αρνητική πλευρά αυτών των θεωριών ήταν η απώλεια της γενικής ανθρωπιστικής προοπτικής. Η έννοια της ανθρωπότητας ως σύνολο έγινε ύποπτη και, κατά μία έννοια, οι σημερινές "συγκρούσεις πολιτισμών" (Δύση, Ισλάμ, Κίνα, Ρωσία κ.λπ.) είναι το αποτέλεσμα αυτών των διχαστικών θεωριών. Θέλουμε να μετατραπεί η ανθρωπότητα σε αρένα ανταγωνιστικών φυλών; Θέλουμε να παραμείνουμε δέσμοι της αέναης επιβεβαίωσης της ταυτότητάς μας αντί να τη διευρύνουμε και να αγκαλιάσουμε την ανθρωπότητα με την ευρύτερη έννοια; Σήμερα, όλο και περισσότεροι αισθάνονται ότι βρίσκονται έξω από κάποια συγκεκριμένη κουλτούρα, έξω από εθνικούς, φυλετικούς, ιδεολογικούς, σεξουαλικούς και άλλους περιορισμούς, και αυτή είναι η προοπτική της υπερπολιτισμικότητας που έρχεται να διαδεχτεί την ξεπερασμένη πολυπολιτισμικότητα. Καθήκον των ανθρωπιστικών επιστημών είναι να υιοθετήσουν αυτή την προοπτική. Η παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στην οικονομία και στην τεχνολογία, χρειάζεται τη δική της ηθική, τη δική της φιλοσοφία, το δικό της ανθρωπιστικό

όραμα. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες θα πρέπει να βάλουν στόχο τους την επανανθρωποποίηση του ανθρώπου, ώστε να νιώθουμε ότι ανήκουμε στην ανθρωπότητα, όχι απλώς επειδή γεννηθήκαμε άνθρωποι, αλλά επειδή ασπαζόμαστε τις οικουμενικές ανθρώπινες αξίες υπεράνω όλων των άλλων (εθνικών, θρησκευτικών, κομματικών, επαγγελματικών κ.λπ.). Σε ποια πολιτεία θα ανήκει ο πολίτης του παγκοσμιοποιημένου μέλλοντος; Σε ένα πολιτικό σώμα (π.χ. μια παγκόσμια κυβέρνηση, τον ΟΗΕ), ένα οικονομικό σώμα (π.χ. έναν πολυεθνικό όμιλο) ή ένα σώμα ενημέρωσης (π.χ. ένα σύστημα επικοινωνιών, το Διαδίκτυο); Η απάντησή μου είναι: στην πολιτεία της ανθρωπότητας. Η λέξη συνδυάζει πολλές έννοιες: το ανθρώπινο είδος, την ευγένεια, τη συμπόνια, την ανθρωπιά και μαζί την παιδεία, την εκπαίδευση, τη βελτίωση, τον πολιτισμό. Σε μια τέτοια αντίληψη της ανθρωπότητας, οι βιολογικές, ηθικές και πολιτισμικές διαστάσεις του ανθρώπινου είδους συναντιούνται με τις ανθρωπιστικές επιστήμες».

Η συνέντευξη δόθηκε στην Κουζέλη Λαμπρινή και δημοσιεύτηκε στο Βήμα στις 15-04-2018

Δημοσιευμένη στο <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=965028>